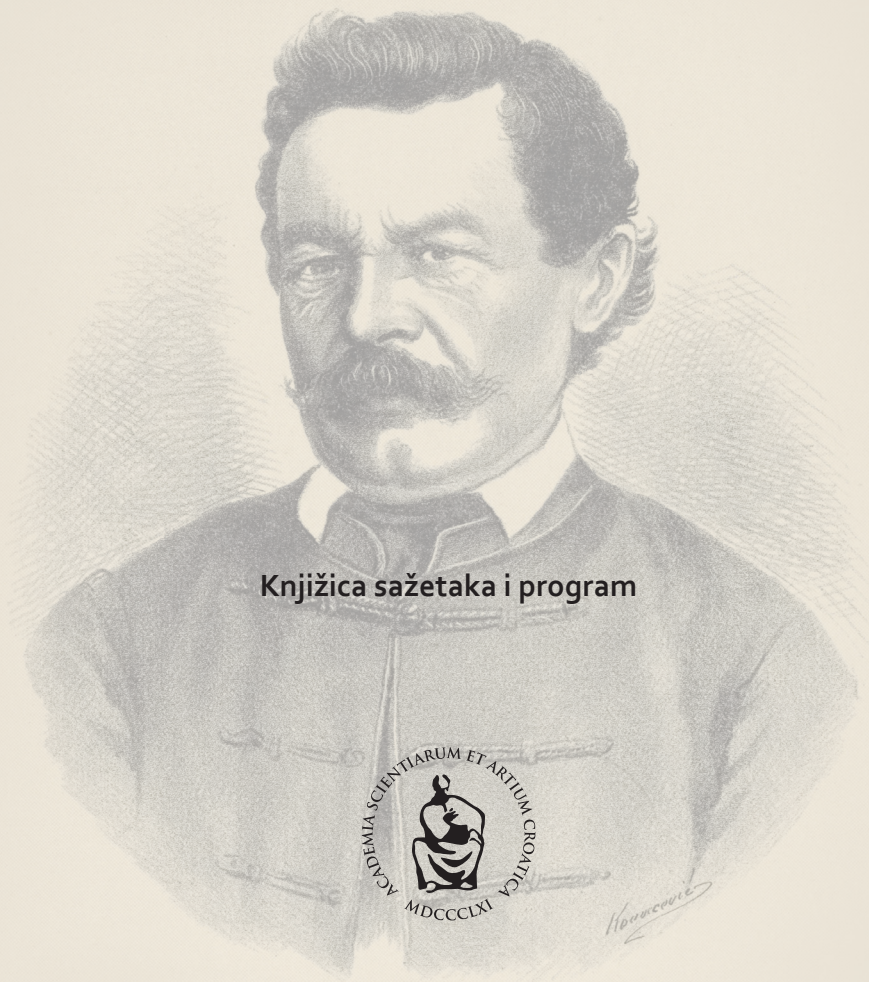

ZNANSTVENI SKUP
FRAN KURELAC I NJEGOVO DJELO
UZ 150. OBLJETNICU SMRTI

Knjižica sažetaka i program

Zagreb, 18. listopada 2024.

Fran Kurelac

ZNANSTVENI SKUP
FRAN KURELAC I NJEGOVO DJELO
UZ 150. OBLJETNICU SMRTI

Knjižica sažetaka i program

Zagreb, 18. listopada 2024.
Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

SADRŽAJ

Pokrovitelji, organizatori i Znanstveno-organizacijski odbor	5
Proslov	7
Program	8
Sažetci izlaganja	10

ZNANSTVENI SKUP
FRAN KURELAC I NJEGOVO DJELO
UZ 150. OBLJETNICU SMRTI

Skup se održava pod pokroviteljstvom
Razreda za društvene znanosti HAZU
i
Razreda za filološke znanosti HAZU

Organizatori:

Razred za društvene znanosti HAZU
Razred za filološke znanosti HAZU
Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci
s Područnom jedinicom u Puli
Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu,
Odsjek za povijesne znanosti

Znanstveno-organizacijski odbor:

Akademik **Željko Tomičić** (Razred za društvene znanosti HAZU)
Akademkinja **Silvana Vranić** (Razred za filološke znanosti HAZU)
Prof. emeritus Miroslav Bertoša (Zavod za povijesne i društvene znanosti
HAZU u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli)
Dr. sc. **Sanja Holjevac** (Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci
s Područnom jedinicom u Puli)
Dr. sc. **Nina Spicijarić Paškvan** (Zavod za povijesne i društvene znanosti
HAZU u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli)
Dr. sc. **Damir Karbić** (Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i
društvene znanosti HAZU u Zagrebu)
Dr. sc. **Iva Kurelac** (Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i
društvene znanosti HAZU u Zagrebu)

Zagreb, 18. listopada 2024.
Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Trg Josipa Jurja Strossmayera 14

Fran Kurelac, mramorno poprsje, izradio Ivan Rendić 1874. u Firenci,
Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Fototeka, inv. br. F/283-5

PROSLOV

Godine 2024. obilježava se 150. obljetnica smrti Frana Kurelca (Brvno kraj Gračaca, 14. siječnja 1811. – Zagreb, 18. lipnja 1874.), redovitoga člana Akademije i zaslužnoga hrvatskoga filologa, koji je svojim djelovanjem ostavio poseban trag u hrvatskoj povijesti druge polovice 19. stoljeća, posebice filološkoj.

Fran Kurelac bio je pravi član Akademije u *Razredu historičko-filologičkom* od 1867. godine, jezikoslovac, utemeljitelj i predvodnik riječke filološke škole, skupljač narodnoga blaga, prevoditelj, putopisac, govornik i pjesnik, a mnogo je pridonio narodnomu preporodu u Hrvatskom primorju i Istri, ponajprije Rijeci, te je zaslužio trajan spomen. Njegova objavljena djela, ponajviše jezikoslovna, od kojih su mnoga objavljena u Akademijinu *Radu*, te rukopisna ostavština, koja se velikim dijelom čuva u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, vrijedan su izvor za filološka, književnopovijesna, etnološka i druga istraživanja.

Kako bi se ponovno skrenula pozornost na daljnju potrebu proučavanja života i djela Frana Kurelca, 18. listopada 2024. u Zagrebu, u Knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, održava se Znanstveni skup *Fran Kurelac i njegovo djelo. Uz 150. obljetnicu smrti*.

Cilj je znanstvenoga skupa rezultate dosadašnjih istraživanja života i djela Frana Kurelca upotpuniti novima, pa i onima utemeljenima na novim istraživanjima njegovih objavljenih djela i rukopisne ostavštine, motivirati na daljnja istraživanja njegova života i djela, te promicati znanstvenoistraživački rad, posebice istraživanje i očuvanje hrvatske intelektualne baštine, i pritom potaknuti na istraživački rad mlade istraživače. Posebna je vrijednost ovoga znanstvenoga skupa u organizacijskome smislu međuinstitucijska suradnja unutar Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a u znanstvenome smislu suradnja sa znanstvenicima iz drugih znanstvenih institucija kao dobar temelj za njezino daljnje širenje i razvoj. Vjerujemo da će izlaganja predstavljena na ovome skupu uroditi plodnim raspravama i novim spoznajama o životu i djelu Frana Kurelca, a potom i objavljenim znanstvenim člancima.

Znanstveno-organizacijski odbor

ZNANSTVENI SKUP
FRAN KURELAC I NJEGOVO DJELO
UZ 150. OBLJETNICU SMRTI

Zagreb, 18. listopada 2024.
Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Trg Josipa Jurja Strossmayera 14

P R O G R A M

10:00 – 10:30 Pozdravni govori i otvorenje znanstvenoga skupa

10:30 – 11:30 Predsjedaju: Silvana Vranić i Anja Nikolić-Hoyt

Arijana Kolak Bošnjak:

Hrvatski narodni preporod: utjecaji, ideje, otpori, postignuća

Željko Bartulović i Maja Polić:

Državoppravna zbivanja u Hrvatskoj i Rijeci u Kurelčevo doba

Ivica Mihaljević:

Život i djelovanje Frana Kurelca u kontekstu podrijetla i zavičajnog okruženja

Ivan Brlić:

Jezikoslovac Fran Kurelac – lička prepoznajnica nekad i danas

Nikola Benčić:

Fran Kurelac među gradišćanskim Hrvatima

11:30 – 11:45 Stanka za kavu

11:45 – 12:30 Predsjedaju: Lada Badurina i Sanja Zubčić

Diana Stolic:

Revalorizacija jezične koncepcije Frana Kurelca

Ivo Pranjković:

Brojanica ili glagolska zrnca Frana Kurelca

Irvin Lukežić:

Kurelčeva pisma Ivanu Vončini

Mateja Fumić Bistre:

Ivan Dežman i Fran Kurelac

12:30 – 12:45 Rasprava

12:45 – 14:30 Stanka za ručak

14:30 – 15:15 Predsjedaju: Ivo Pranjković i Diana Stolic

Lada Badurina:

Bolje rat nego mir – ako treba: Fran Kurelac kao polemičar

Gordana Laco:

Fran Kurelac – vrstan stilist

Jasna Vince:

Emotivni izričaj Frana Kurelca

Amir Kapetanović:

Vrijednosne prosudbe Frana Kurelca kao sastojak njegove filološke argumentacije i stila

15:15 – 15:30 Stanka za kavu

15:30 – 16:30 Predsjedaju: Amir Kapetanović i Maja Polić

Ivan Lupić:

Kurelac kao priređivač starije hrvatske književnosti

Sanja Zubčić:

Fran Kurelac i glagoljaška baština

Silvana Vranić:

O Šimi Budiniću i njegovu djelu iz pera Frana Kurelca

Anja Nikolić-Hoyt:

U potrazi za izgubljenim riječima

Joža Horvat:

Imena koza u djelu *Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj s primětbami* (1867.)

16:30 – 16:45 Rasprava i završetak znanstvenoga skupa

SAŽETCI

Lada BADURINA

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

BOLJE RAT NEGO MIR – AKO TREBA: FRAN KURELAC KAO POLEMIČAR

U središtu će naše pozornosti biti polemički napisi Frana Kurelca. O polemičnosti će međutim biti riječi i kao o bitnoj odlici Kurelčeva stila, odnosno kao o imanentnoj značajki većine njegovih tekstova. U obzir će se, između ostalih, uzeti ovi Kurelčevi tekstovi: *Kako da sklanjamo imena ili greške Hrvatskih pisac glede sklonovanja osobito drugoga padeža množine* (1852.) te *Mulj Govora nespretnâ i nepodobnâ nanešen na obale našega jezika: ili O barbarizmih* (1873.). Naposljetku kroz verbalni će se sukob ljutih protivnika Frana Kurelca i Adolfa Vebera Tkalčevića ilustrirati odnos između dviju filoloških škola – riječke i zagrebačke.

Željko BARTULOVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet

Maja POLIĆ

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci

DRŽAVNOPRAVNA ZBIVANJA U HRVATSKOJ I RIJECI U KURELČEVO DOBA

Kurelčev život (1811. – 1874.) preklapa se s burnim dobom hrvatske i riječke državnopravne povijesti. Rođen je u doba napoleonskih ratova, koji su obilježili ulazak Istre i Dalmacije u okvir Habsburške Monarhije, te borbe za njihovo ujedinjenje s Hrvatskom i prodora novih ideja građanskoga društva koje je iznjedrilo ilirizam, tj. hrvatski narodni preporod. Školovanje tijekom preporodnog razdoblja utjecalo je na njegovo specifično jezično, ali posredno i na državnopravno opredjeljenje. Nakon revolucionarne 1848. dolazi u Rijeku i ostavlja važan trag u petogodišnjem učiteljskom radu u riječkoj gimnaziji u nedemokratsko doba Bachova neoapsolutizma. Kurelčev rad u Đakovu preklapa se s prednagodbenim razdobljem i razmatranjima položaja Hrvatske unutar Monarhije koje je razdoblje okončano Austro-ugarskom i Hrvatsko-ugarskom

nagodbom, nakon kojih Hrvatska dolazi u nejednak položaj spram Austrije i Ugarske upravo kao i Rijeka u svomju neriješenom državnopravnom statusu. Kraj Kurelčeva života pada na sam početak Mažuranićevih modernizacijskih reformi.

Nikola BENČIĆ

Eisenstadt/Željezo, Austrija

FRAN KURELAC MEĐU GRADIŠĆANSKIM HRVATIMA

Fran Kurelac, po svemu sudeći, u dva je navrata duže vrijeme boravio sakupljajući narodne/pučke pjesme među zapadnomađarskim Hrvatima: 1846. i 1848. Tom prilikom išao je... *selo po selo*... i tako je obišao velik broj hrvatskih naselja onoga vremena. Prikupljeni je materijal po izboru objelodanio 1871. pomoću dobrotvora Bartola Zmaića (1813. – 1888.), župana Riječke županije, kapetana Rijeke i Bakra te poslanika u Zemaljski sabor, pod naslovom *Jačke ili narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah Šoprunskoj, Mošonjskoj i Želéznoj na Ugrih*, Zagreb, 1871. U zbirci je oko 700 pjesama lirskoga i epskoga (opisnoga) karaktera i vrlo zanimljiv prikaz „Iz mojega života i putovanja po Ugrskih Hrvatih“, str. IX-LIV, koji opis možemo smatrati najopširnijim opisom života zapadnougarskih Hrvata onoga vremena. Iz opisa Kurelčeva životopisa nije jednoznačno jasno što ga je ili tko ga je potaknuo da ide među zapadnomađarske Hrvate i zbog čega. Svakako možemo pretpostaviti da je to bilo bečko okružje Vuka Stefanovića Karadžića, ali to nije potvrđeno.

Kurelac zbog revolucionarnih vremena 1848./49. nije mogao posjetiti cjelokupni prostor na kojem žive gradišćanski Hrvati te je morao silom prekinuti svoj sakupljački rad, ali ono što je uradio i opisao vrijedan je kulturni i etnografski opis jedne hrvatske narodne grane izvan matične zemlje koju su u onom vremenu počeli otkrivati. Uz njegov putopisni opis velika je zasluga Frana Kurelca što je dao prvu omašnu zbirku narodnoga blaga, tzv. *jačak* (pučkih pjesam), hrvatskom narodu, odnosno znanstvenom svijetu u ruke.

Ivan BRLIĆ

Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*, Područni centar Gospić

JEZIKOSLOVAC FRAN KURELAC – LIČKA PREPOZNAJNICA NEKAD I DANAS

Fran Kurelac osebujna je ličnost iz područja jezikoslovlja koja je djelovala u turbulentnim godinama 19. stoljeća, odnosno u vremenu buđenja hrvatskog naroda. Na njegov osebujni život i veliku energiju koju je ulagao u stvaranje i razvoj hrvatskog jezika utjecali su brojne ličnosti i ambijenti u kojima je živio i djelovao. Specifičan je odnos Kurelac imao prema ličkom zavičaju, koji ga je u određenim istupima i djelovanju vidno izgradio. Sve njegove publikacije potpisane su „starinom Ogulinac, a rodom iz Bruvna u Krbavi“. Njegova geografska pripadnost ličkom prostoru prepoznala se i u odnosu prema jezičnim politikama nastalima sredinom 19. stoljeća, gdje je upravo Kurelac bio jedan od začetnika specifičnih jezičnih škola. Historiografija ga je tek nakon njegove smrti dostojno proučavala, a danas je konačno prepoznata vrijednost njegovih djela te njegov ukupni doprinos ličkomu jezičnom krugu. U predavanju će se nastojati potvrditi nedvojbeno pripadnost Frana Kurelca ne samo hrvatskoj nego i ličkoj kulturi. Na temelju poznate relevantne literature, osobne korespondencije te brojnih tiskovina predstaviti će se ukupni doprinos Frana Kurelca području između Ogulina i rijeke Zrmanje. Prikazat će se i njegov pogled na stvaranje drugih ličkih jezikoslovaca, u prvome redu Šime i Ante Starčevića.

Mateja FUMIĆ BISTRE

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, *Croaticum* – Centar za hrvatski kao drugi i strani jezik

IVAN DEŽMAN I FRAN KURELAC

Ivan Dežman (1841. – 1873.) bio je hrvatski liječnik i književnik, a u povijesti hrvatskoga književnog jezika upamćen je kao autor prvoga hrvatskog tiskanog medicinskog rječnika – *Rječnika lječničkog nazivlja* (1860.). Iako u svojoj rodnoj Rijeci nije proveo puno vremena, ono je bilo presudno za njegov daljnji rad jer se ondje upoznao i prijateljevao sa svojim učiteljem Franom Kurelcem. Osim što je u Dežmana rasplamsao nacionalni duh, Fran Kurelac svojem je učeniku pomogao i pri sastavljanju *Rječnika lječničkog nazivlja* nazivima koje je godinama prikupljao u rukopisnom, do danas neobjavljenom rječniku *Provincialismi, idiotismi*. U radu će se usporediti rječnici *Provincialismi, idiotismi* i *Rječnik lječničkog*

nazivlja, komentirat će se pojedini nazivi i leksikografska rješenja te će se pokušati utvrditi Kurelčev utjecaj na Dežmanov leksikografski rad.

Joža HORVAT

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet

IMENA KOZA U DJELU IMENA VLASTITA I SPLOŠNA DOMAĆIH ŽIVOTIN U HRVATOV A PONEKLE I SRBALJ S PRIMJEBAMA (1867.)

U bogatu opusu Frana Kurelca onomastičarima je posebno vrijedno i važno djelo naslovljeno *Imena vlastita i splošna domaćih životin u Hrvatov a ponekle i Srbalj s primjebama* (1867.). Izlaganjem će se predstaviti dio obilne i raznolike imenske građe dokumentirane u tome pionirskom hrvatskom zoonomastičkom prinosu – imena ženki vrste *domaća koza* (*Capra hircus*).

Čak 180-ak različitih zoonima interpretirat će se filološki iz nekoliko perspektiva. Uzimajući u obzir doimensku semantiku, tj. značenje riječi ili osnova od kojih su imena tvorena, klasificirat ćemo primjere prema semantičko-motivacijskom kriteriju te utvrditi stupanj plodnosti različitih modela imenovanja. Razvrstavanje građe prema kriteriju jezičnoga podrijetla riječi ili osnova od kojih je nastala omogućit će, među ostalim, iščitavanje utjecaja drugih kultura i jezika. Analizirat će se i tvorbene posebnosti prikupljenoga korpusa.

Usporedbom rezultatâ ovoga istraživanja s rezultatima do sada provedenih zoonomastičkih istraživanja istoga vrela ustanovit će se sličnosti i razlike između imenovanja koza i imenovanja drugih domaćih životinja.

Amir KAPETANOVIĆ

Institut za hrvatski jezik, Zagreb

VRIJEDNOSNE PROSUDBE FRANA KURELCA KAO SASTOJAK NJEGOVE FILOLOŠKE ARGUMENTACIJE I STILA

U prilogu će se razmotriti vrijednosne prosudbe koje je Fran Kurelac unosio u argumentaciju u svojim polemički zaoštrenim filološkim raspravama i drugim napisima. Analiza aksioloških momenata trebala bi omogućiti ocrtavanje ne samo Kurelčeve jezične slike svijeta u vremenu i društvu u kojem je živio nego i jasniju rekonstrukciju njegove književnojezične koncepcije te njegova odnosa prema hrvatskom jeziku. Nerijetko su Kurelčevi vrijednosni sudovi u raspravama bili podvrgnuti stereotipizaciji pojavnosti za retoričke potrebe i bili su

izrečeni izravno ili neizravno, uz pomoć metafora, metonimija i drugih stilskih sredstava, što doprinosi dojmu o stilskoj osebnosti i jedinstvenosti Kurelčeva filološkoga diskursa i idiolekta.

Arijana KOLAK BOŠNJAK

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

**HRVATSKI NARODNI PREPOROD:
UTJECAJI, IDEJE, OTPORI, POSTIGNUĆA**

Hrvatski narodni preporod nastao je kao posljedica općih europskih kretanja, društveno-političke dinamike u višenarodnoj Habsburškoj Monarhiji te unutar-njeg razvoja hrvatskog društva. Bio je to nacionalni, kulturni i politički pokret, koji je u procesu nacionalne integracije nastojao obuhvatiti sve hrvatske zemlje i sve slojeve hrvatskoga društva. Hrvatski nacionalni prostor tog vremena obilježavala je teritorijalna, politička i kulturna (jezična) rascjepkanost, a hrvatsko društvo socijalna stratifikacija sa svim elementima kasnoga feudalnog društva. Nositelji hrvatskoga narodnog preporoda nastojali su svojim idejama prevladati spomenutu rascjepkanost kako bi osigurali kulturni i gospodarski razvoj hrvatskoga društva te njegovu nacionalnu opstojnost. Tim nastojanjima otpor su pružali pokrajinski partikularizmi, koji su u pojedinim hrvatskim zemljama razvili vlastite etničke identitete.

U radu će se prikazati ideje koje su najsnažnije utjecale na pojavu hrvatskoga narodnog preporoda, način na koji su one utjecale na oblikovanje ideja koje je taj pokret generirao i unosio u hrvatsko društvo te uzroci otpora koji im je pružen kako na kulturnoj tako i na političkoj razini.

Gordana LACO

Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet

FRAN KURELAC – VRSTAN STILIST

U razmatranjima Kurelčevih djela često se uz njegov jezik spominje i stil te se obično ocjenjuje kao vrstan stilist. Nerijetko pritom ostaje nejasno podrazumijeva li atribut vrstan stilist onoga koji ima dobar stil ili onoga koji se bavi stilom i stilistikom, a za Kurelca se može reći i jedno i drugo.

Opažanja o Kurelčevu jeziku i stilu, odnosno o jezičnostilskim značajkama njegovih djela, nisu podrobnije raščlanjena, posebice u literaturi iz 20. stoljeća,

pa više puta ostavljaju dojam uopćenih zaključaka, nerijetko i nepodudarnih, kao npr. da je Kurelčev jezik arhaičan, da mu je stil stegnut i pun starih oblika i riječi, ali i da mu je stil dotjeran ili da njegova djela idu u najljepše stranice hrvatske književnosti i tomu slično. U ovom se radu razmatraju Kurelčevi jezič-nostilski postupci na temelju kojih se može zaključiti da je bio pisac dobrog, književnoumjetničkoga stila. Razmatranje je usmjereno ponajprije na njegov tekst, putopisnu prozu *Iz mojega života i putovanja po Ugrskih Hrvatih u Jačkama* (1871.).

Irvin LUKEŽIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

KURELČEVA PISMA IVANU VONČINI

Hrvatski političar Ivan Vončina rodio se u Novom Vinodolskom 23. listopada 1827. u obitelji pučkoga učitelja slovenskoga podrijetla. Pošto je diplomirao pravo u Zagrebu, uključio se u rad Narodne stranke. Godine 1860. bio je načelnik u Karlovcu, a 1861. imenovan je prvim podžupanom Riječke županije. Zbog sukoba s Mađarima 1868., bio je umirovljen. Na području Vojne krajine u Sisku pokrenuo je tiskaru u kojoj je izdavao opozicijske listove *Zatočnik*, *Branik* i *Südslawische Zeitung*, u kojima napada bana Levina Raucha i Hrvatsko-ugar-sku nagodbu iz 1868. Blisko je surađivao s Ivanom Mažuranićem. U razdoblju 1874. – 1876. bio je gradonačelnik Zagreba te je za njegova mandata na Katari-ninu trgu svečano otvoreno Sveučilište u Zagrebu (1874.). Dvije godine potom, nakon burnih rasprava u gradskom zastupstvu oko gradnje novoga vodovoda, odstupio je s položaja gradonačelnika. Dolaskom L. Pejačevića za bana (1880.) pristupio je mađaronskoj Narodnoj stranci. Bio je potom predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu Kraljevske zemaljske vlade (1882. – 1885.). Zaslužan je za osnutak Obrtne škole i Kemijskoga laboratorija u Zagrebu (1882.), za uselje-nje Sveučilišta u Zagrebu u današnju zgradu (1882.), za izgradnju nove zgrade Kraljevske nautičke škole u Bakru (1883. – 1884.) i za osnutak Botaničkoga vrta u Zagrebu (1889.). Bio je i prvi predsjednik Zagrebačkoga tjelovježbenog društva *Hrvatski sokol*. Ivan Vončina umro je u Zagrebu 1. prosinca 1885.

U radu će biti riječi o pismima koja je Fran Kurelac uputio Ivanu Vončini, po-hranjenima u njegovoj rukopisnoj ostavštini u Arhivu HAZU u Zagrebu. Riječ je o ukupno pet pisama koja je navedenom arhivu ustupila Vončinina udovica Milka nakon njegove smrti. Ta pisma do sada nisu bila publicirana i predstav-ljaju ne samo značajan osobni nego i povijesni dokument o Kurelcu i njegovu

djelovanju te o bliskom odnosu s Ivanom Vončinom. Pisana su prepoznatljivim stilom i karakterističnim leksikom, pa su zanimljiva i s jezikoslovnoga gledišta, kao i s gledišta povijesti jezika.

Ivan LUPIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

KURELAC KAO PRIREĐIVAČ STARIJE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Kurelčevo zanimanje za stariju hrvatsku književnost, posebno pak njegova nastojanja da se stariji tekstovi donesu u novim izdanjima, razvija se u razdoblju jezičnih nesigurnosti i traženja. Neopterećen priređivačkim koncepcijama koje će doskora nametnuti Jugoslavenska akademija pokretanjem serije Stari pisci hrvatski, Kurelac putuje zaraslim predjelima hrvatske rukopisne i tiskane baštine pokušavajući usput oblikovati priređivačka načela i odrediti mjesto starije književnosti u jezičnoj, kulturnoj i estetskoj sadašnjici. Njegovi se priređivački putovi ne bez razloga doživljavaju kao niz neodoljivih stranputica, a njegovi izbori tekstova kao kite različitog cvijeća koje je oduševljenom prolazniku zapelo za oko. U ovom će se izlaganju Kurelčevoj poetici ushićenog lutanja po baštini pristupiti sa simpatijama i uz pretpostavku da se u njegovu radu može prepoznati legitiman odgovor na poziv rasute, mahom rukopisne, starije hrvatske kulture. Iznijet će se na vidjelo dosad nerazmatrani rukopisni svjedoci njegovih priređivačkih nastojanja, a posebna pozornost posvetit će se sudbini Kurelčeva rada u prvim godinama djelovanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, koje je i sam bio član.

Ivica MIHALJEVIĆ

Zagreb

ŽIVOT I DJELOVANJE FRANA KURELCA U KONTEKSTU PODRIJETLA I ZAVIČAJNOG OKRUŽENJA

Iako dijelimo saznanje uobičajenim kako podrijetlo i kulturološki kontekst određuju znamenitim ljudima njihovo stvaralaštvo, javno djelovanje i život uopće, kod Frana Kurelca ti su fenomeni znatno izraženiji, gotovo eklatantni, čega je i sam bio svjestan. Tegobne i nikada sređene prilike u obitelji, a potom i očevi premještaji u časničkoj službi negativno su se odrazili na Franovo školovanje, koje nikada nije priveo kraju. Poznati su njegovi odmaci u konvencionalnom

pristupu službovanju, zastupanju i promicanju svoje filološke koncepcije, koji su zasigurno poneseni iz zavičajnog okruženja i krajiških korijena. Olako odbacivanje njegova jezičnog modela i smatranje nedostatkom što nije bio dio onodobnih akademskih i građanskih krugova posljedica su nesagledavanja cjelokupnoga kulturnog okvira i neuvažavanja Franovih vlastitih ideala. U literaturi nije zabilježen utjecaj čakavskoga narječja Oštarija, gdje je živio u ranoj mladosti, na njegov leksički model, premda je sam kazao kako se ondje „naslađivao na vrutku čiste pučke besjede“. Zahvalnost spram Franova jezično-književnog nasljeđa i promicanja narodnog identiteta trajno je podijeljena, o čemu govori nikad podignuti spomenik u Ogulinu, unatoč opsežnoj akciji započetoj 1908., ali i spomenik 2017. podignut u Gospiću.

Anja NIKOLIĆ-HOYT

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Zavod za lingvistička istraživanja, Zagreb

U POTRAZI ZA IZGUBLJENIM RIJEČIMA

Benešićev *Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do I. G. Kovačića* obuhvaća razdoblje od polovice XIX. do sredine XX. stoljeća, dakle burno vrijeme smjenâ paradigmi, a temelji se na književnim citatima više od stotinu odabranih pisaca toga vremena, odnosno na jeziku književnosti kao repozitoriju identitetskih obilježja njihova jezika. Premda je Benešić nastojao da odabrani pisci *budu iz svih generacija kroz sto godina i iz svih naših krajeva*, među izostavljenim se piscima njegova knjižnoga korpusa našao i Fran Kurelac. Manje je poznata činjenica da su se među kartičnom građom za izradu Benešićeva rječnika nalazili izvori, kojih u Benešića nema, a koji su pripadali građi Hrvatskoga izdavačkog bibliografskog zavoda (HIBZ), čiji je jedan od najvažnijih zadataka nakon osnutka 1941. bila izrada rječnika na temelju potvrda iz djela hrvatskih književnika od preporodnoga doba. Ta je građa u hodu vremena ustupljena Akademiji.

Uzimajući u obzir različite interpretativne razine, u radu će se analizirati izostavljena kartična građa iz Kurelčevih djela.

Ivo PRANJKOVIĆ
Sveučilište u Zagrebu

BROJANICA ILI GLAGOLSKA ZRNCA FRANA KURELCA

U prilogu se prikazuje i komentira opširna rasprava Frana Kurelca *Brojanica ili deset glagolskih zrnac* koja konkretno i očigledno svjedoči o tome da je Kurelac bio izrazito radikaln u arhaizaciji jezika, zbog čega su ga predstavnici drugih filoloških škola oštro kritizirali. S druge strane ta rasprava svjedoči i o tome da je Kurelac vrlo dobro poznao i visoko vrednovao staru hrvatsku književnost, u kojoj je u većini slučajeva nalazio potvrde za svoja „glagolska zrnca“.

Diana STOLAC
Sveučilište u Rijeci

REVALORIZACIJA JEZIČNE KONCEPCIJE FRANA KURELCA

Fran Kurelac (1811. – 1874.) središnje je ime riječke filološke škole i važan aktivni sudionik hrvatske filologije u 19. stoljeću. Tijekom njegova života, a posebice u sljedeće stoljeće i po, često je raspravljana njegova jezična koncepcija pokazujući nekada više jezikoslovne stavove analitičara nego Kurelčeve. U izlaganju se daje pregled pristupa Kurelčevu djelu kroz tri razdoblja: (1) za njegova života i do kraja 19. stoljeća, (2) u 20. stoljeću i (3) od kraja 20. stoljeća do danas.

U prvom se razdoblju izdvajaju polemike s Kurelcem, kroz koje se vide sporne teme jezične standardizacije i način rasprave o njima.

U drugom razdoblju bilježimo više detaljnih raščlambi jezika Kurelčevih djela (posebice u istraživanjima Zlatka Vincea), a većina predstavljača Kurelčeva rada izdvaja arhaičnost kao osnovno obilježje njegove književnojezične koncepcije.

U trećem razdoblju raščlambama njegovih tekstova temeljenima na suvremenim metodološkim načelima razdvaja se ranije utvrđena arhaičnost na pravu i nepravu arhaičnost, a u raspravu se uključuje spoznaja o tronarječnoj biti hrvatskoga jezika kao nezaobilazna za valorizaciju Kurelčeve književnojezične koncepcije.

Zaključuje se da je Kurelac želio očuvati vrijednosti koje je smatrao bitnima za hrvatski jezik kao jezik višestoljetne pismenosti. Neprihvaćenost u njegovu vremenu dijelom je bila iz unutarjezičnih, ali i iz sociolingvističkih razloga.

Jasna VINCE

Zagreb

EMOTIVNI IZRIČAJ FRANA KURELCA

Fran Kurelac, svestrani filolog i vođa riječke filološke škole, djeluje u razdoblju prijelomnom za razvoj hrvatskoga književnog jezika koje je započelo hrvatskim narodnim preporodom, a svoj je vrhunac doseglo djelovanjem triju filoloških škola (zagrebačke, riječke i zadarske) te je potom oslabjelo pred naletom hrvatskih vukovaca. Različiti pogledi na jezična, pa i politička pitanja neminovno su se odrazili i na živahno, katkada i žestoko sučeljavanje predvodnika i sljedbenika suprotstavljenih filoloških škola. Burna Kurelčeva narav razvidna je iz njegova emotivno obojena izričaja u kojem su pozitivno i negativno obilježeni izrazi međusobno isprepleteni. Emotivni naboj Kurelac postiže ponajprije odabirom leksika, ali na raspolaganju su mu i druga sredstva. Na planu tvorbe to su primjerice umanjenice i uvećanice, a među gramatičkima ističu se padeži, glagolska vremena i načini. Cilj je ovoga rada sustavno ih izložiti.

Silvana VRANIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

O ŠIMI BUDINIĆU I NJEGOVU DJELU IZ PERA FRANA KURELCA

U riječkoj je tiskari Ercola Rezze 1861. otisnuto Budinićevo djelo pod naslovom *Pokorni i mnozi ini psalmi Davidovi složeni u slovinjski jazik na čislo i miru po Šimunu Budineu popu Zadraninu*, prvi put objavljeno 1582. u tiskari Francesca Zanettija u Rimu. Oduševljen što je gotovo tri stoljeća kasnije, zahvaljujući Ivanu Brčiću (Berčiću), dobio primjerak *Psalama*, Fran Kurelac, zaključivši da je Budinićevo djelo toliko važno da mu ga je „na vidik iziti“, priredio ih je za objavljivanje o vlastitu trošku. *Psalmina* prethodi Kurelčevo uvodno slovo *O popu Šimunu Budiniću Zadraninu i njegovih knjigah*, u kojem je Fran Kurelac iznio prikupljene podatke o Budinićevu životu, dao ocjenu njegova prinosa hrvatskoj liturgijskoj knjizi te iznio obilježja jezika kojim Šime Budinić piše u najvažnijim djelima i pravopisu koji nastoji slijediti. U članku će se, uz razlike između teksta što ga je priredio Fran Kurelac i izvornoga Budinićeva teksta, istaknuti jezikoslovnog pogledi Frana Kurelca koji se iščitavanju iz osvrta na jezik Budinićevih djela, u prvom redu *Psalama*.

Sanja ZUBČIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

FRAN KURELAC I GLAGOLJAŠKA BAŠTINA

Književnojezična koncepcija Frana Kurelca bila je otvorena prema hrvatskokrkvenoslavenskomu jeziku, a najstabilniji njegovi elementi u Kurelčevoj implicitnoj normi bili su participi (kao kategorija) i pojedinačni leksemi. Hrvatskokrkvenoslavenizme je mogao preuzimati ili iz tada postojeće najstarije slavističke literature o crkvenoslavenskom jeziku i njegovim redakcijskim inačicama ili izravno iz hrvatskoglagojskih tekstova, što neizravno potvrđuje da je Kurelac dobro poznao glagoljsku baštinu i imao pozitivan odnos prema njoj.

Znanstveni skup *Fran Kurelac i njegovo djelo. Uz 150. obljetnicu smrti*
novčano je pomogla Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Nakladnik:

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11
10000 Zagreb

Za nakladnika:

Akademik Dario Vretenar, glavni tajnik

Knjižicu sažetaka uredile:

Silvana Vranić
Sanja Holjevac
Iva Kurelac
Nina Spicijarić Paškvan

Lektorica:

Maja Silov Tovernić

Grafička urednica:

Nina Ivanović

Slika na naslovnici:

Fran Kurelac (portret), Milan Grlović,
Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća, Zagreb, 1898. – 1900.

Zagreb, 2024.

